

IDEILE LENINISMULUI — FAR CĂLĂUZITOR ÎN LUPTA PENTRU CREAREA PARTIDULUI COMUNIST DIN ROMÂNIA¹

de T. GEORGESCU și V. LIVEANU

Făurirea Partidului Comunist din România, victorie istorică a ideilor leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră, a corespuns unor profunde necesități obiective izvorâte din dezvoltarea societății românești, a fost rezultatul logic al întregului proces de răspîndire a ideilor marxismului, al întregului proces de dezvoltare a mișcării muncitorești din România început în a doua jumătate a secolului trecut. Crearea Partidului Comunist din România, prin voința imensei majorități a muncitorilor din fostul partid socialist, căliți în focul avîntului revoluționar din 1917—1921, hotărîți să rupă cu reformismul, să pună în practică ideile leninismului, a reprezentat încununarea luptei ideologice și politice duse de aripa de stînga din partidul socialist împotriva oportunismului promovat de majoritatea vechii conduceri a P.S.D.

Încă înainte a primului război mondial, elementele revoluționare din partidul socialist, în frunte cu Ștefan Gheorghiu, Alecu Constantinescu, I. C. Frimu, Alexandru Nicolau și alții, au combătut diferite manifestări ale reformismului.

Oportuniștii din conducerea partidului social-democrat dinaintea de primul război mondial căutau să împiedice cunoașterea ideilor lui Lenin de către mișcarea muncitorească din România².

Chiar dacă pînă la Marea Revoluție Socialistă din Octombrie imensa bogăție a tezaurului ideilor leniniste, esența acestor idei, n-putut fi cunoscută și înțeleasă de militanții mișcării muncitorești din țara noastră, totuși unele din lucrările și aspectele activității lui Lenin au fost cunoscute. Se știe că în 1911 Lenin i-a adresat lui I. C. Frimu o

¹ Text dezvoltat al comunicării ținute la sesiunea institutelor de științe sociale, consacrată aniversării a 40 de ani de la crearea Partidului Comunist din România, care în forma sa inițială, restrînsă — a fost publicat în Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R. nr. 3 din 1961.

² C. Rakovski, de pildă, care se pronunța în favoarea menșevicilor, avea legături cu Martov și Troțki. (Arhiva centrală a Armatei Sovietice, fond. 28.361, opis 2, dosar nr. 1951. Stenograma intervenției lui A. Nicolau la o ședință a Asociației participanților români la războiul civil din U.R.S.S., fila 5). Acest fapt se oglindea în articolele publicate de el sau sub influența lui în ziare și reviste.

scrisoare în problema ajutorării marinarilor revoluționari de pe cuirasatul „Potemkin“ refugiați în România¹. În 22 decembrie 1911, „România muncitoare“ a tradus și a publicat articolul lui Lenin „Despre fracțiunea social-democrată din Duma a II-a“, iar în 15 martie 1912 a publicat o altă lucrare a lui Lenin „Raport prezentat Biroului socialist internațional în legătură cu conferința generală a P.M.S.D.R.“². Era cunoscută în România poziția lui Lenin în problema războiului, exprimată în amendamentul inclus în rezoluția Congresului de la Stuttgart al Internaționalei a II-a la propunerea lui Lenin și Rosa Luxemburg³. Era cunoscută de asemenea poziția bolșevicilor în problema relațiilor dintre sindicate și partid expusă de delegația bolșevică la același congres.

În timpul primului război mondial, în condițiile ascuțirii luptei duse de aripa de stînga a partidului socialist împotriva oportunismului, poziția bolșevicilor și ideile lui Lenin cu privire la războiul imperialist au început să fie mai bine cunoscute în România. În 1914—1916, în opoziție cu liderii oportuniști ai partidului social-democrat, care, declarîndu-se pentru neutralitate, susțineau totodată că în cazul intrării României în război socialiștii vor trebui „să-și facă datoria de soldați“, să sprijine deci în practică războiul imperialist, aripa de stînga a partidului se pronunța pentru lupta intransigentă împotriva războiului imperialist. Partea cea mai înaintată a aripii de stînga a partidului socialist susținea că drumul de luptă împotriva războiului imperialist era pregătirea și înfăptuirea revoluției și preconiza, deși cu anumite inconsecvențe, insurecția ca mijloc de luptă împotriva războiului imperialist⁴. Procesul de clarificare ideologică a militanților revoluționari ai P.S.D. a fost înlesnit de cunoașterea unora dintre lucrările lui Lenin, mai cu seamă după ce a avut loc Conferința de la Zimmerwald, printre ai cărei inițiatori a fost, după cum se știe, și Partidul social-democrat din România. „Am reușit să-mi procur revista «Kommunist» și în ea am citit articolele lui

¹ „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“ nr. V/1956, pag. 89.

² Vezi și C. Mocanu și A. Mosco: „Inceputurile răspîndirii leninismului în România“, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.“ nr. 2/1959, pag. 2. Primul articol al lui Lenin amintit mai sus fusese publicat în Buletinul periodic al Biroului socialist internațional, organul oficial al Internaționalei a II-a, care apărea în limba franceză, engleză și germană (V. I. Lenin, *Opere*, vol. 17, E.S.P.L.P. 1957, pag. 486). Raportul lui Lenin privind conferința generală a P.M.S.D.R. a fost publicat în circulara nr. 4 din 1912 a Biroului socialist internațional (*op. cit.*, pag. 487) și a fost trimis P.S.D. din România spre publicare de către Biroul socialist internațional („România muncitoare“ din 15 martie 1912).

³ C. Mocanu și A. Mosco, *op. cit.*, pag. 61, 62—63.

⁴ Starea de spirit a muncitorilor socialiști a fost reflectată, de exemplu, la mitingul antirăzboinic din 19 iulie 1914 din București, cînd un orator a declarat: „dacă împrejurarile ne vor forța să punem mîna pe arme ca să ne vărsăm sîngele, îl vom vărsa însă nu pentru război ci pentru revoluție“ („România muncitoare“ din 22 iulie 1914). În 10 (23) august 1914, Maria S. Aricescu scria în „România muncitoare“ că în cazul intrării României în război „noi, femeile, vom ști să murim pe cîmpul de onoare, pe baricadele ce le vom ridica pentru înfăptuirea păcii, liniștii și dragostei între popoare“.

Lenin, polemica lui cu Kautski despre războiul civil¹, relatează mai tirziu Alexandru Dobrogeanu-Gherea. Într-adevăr, după Conferința de la Zimmerwald, în România a circulat și a fost tradusă revista bolșevică „Kommunist”². După cum se știe, din această revistă redactată sub conducerea lui Lenin, a apărut un singur număr (numărul dublu 1—2 din noiembrie 1915), în care au fost publicate pentru prima dată lucrările lui Lenin „Falimentul Internaționalei a II-a”, „Glasul unui socialist francez cinstit” și „Imperialismul și socialismul în Italia”³.

Lenin a dat un ajutor direct clarificării ideologice a mișcării muncitorești din România; el a combătut linia oportunistă preconizată în problema războiului imperialist de Rakovski, și prin aceasta a demascat de fapt însăși poziția oportuniștilor care predominau în conducerea P.S.D. În lucrarea sa „Socialismul și războiul”, distribuită tuturor participanților la Conferința de la Zimmerwald⁴, Lenin scria că forma în care se manifestă această falsitate fundamentală a „kautskismului” variază de la țară la țară... În România, Rakovski, declarând război oportunistului ca fiind vinovat de falimentul Internaționalei, e gata totodată să admită legitimitatea ideii apărării patriei în războiul imperialist. Toate acestea sînt manifestări ale răului pe care marxistii olandezi l-au denumit „radicalism pasiv” și care se reduce la înșoșuirea marxismului revoluționar prin eclecticism în teorie și prin servilism sau neputință în fața oportunistului în practică⁵.

Lenin a combătut tezele lui Rakovski, care, într-o broșură scrisă în limba franceză, susținea că în timpul războiului imperialist socialistii trebuie să sprijine operațiile militare întreprinse de propriul guvern. Denaturînd conținutul hotărîrilor congreselor socialiste internaționale de la Stuttgart și Basel, Rakovski scria că aceste congrese impuneau „în mod imperios socialistilor din țările aflate în război de a nu-și înstrăina restul lor de libertate de gîndire și de acțiune, făcîndu-și totodată datoria lor de soldați”⁶. Ce însemna „datorie de soldat” dacă nu lupta pentru victoria propriului guvern în războiul imperialist? Demascînd tezele oportuniste expuse în această broșură, Lenin scria: „După părerea mea, Roland-Host, Rakovski (ai văzut broșura lui în limba franceză?) și

¹ Arhiva centrală de stat a Armatei Sovietice, fond 28 361, opis 2, dosar nr. 150, fila 24. (În acest fond se păstrează stenogramele expunerilor cu caracter memorialistic făcute la ședințele Secției române a Asociației internaționaliștilor participanți la războiul civil — organizată pe lângă Muzeul Armatei Roșii).

² Vezi Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R., fond I, opis nr. 8, dosar nr. 17, fila 2 și V. Rață și A. Deac: „Tradițiile revoluționare de luptă ale mișcării muncitorești din România pînă la 1917”, în „Analele Institutului de istorie a partidului de pe lângă C.C. al P.M.R.”, nr. 12, din 1961, pag. 71.

³ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 21, Editura politică, 1959, pag. 192, 351, 361, 483, 485.

⁴ *Loc. cit.*, pag. 383, 485.

⁵ *Loc. cit.*, pag. 306.

⁶ „Les socialistes et la guerre”, București, 1915, pag. 17.

Troțki sînt cu toții niște „kautskiști“ extrem de dăunători...“¹. Avînd în vedere mincinoasa lozincă a „apărării patriei“ în războiul imperialist, cu ajutorul căreia oportuniștii încercau să justifice sprijinirea războiului reacționar de jaf și cotropire dus de „propria“ burghezie, Lenin scria : „Rakovski (vezi broșura lui) este pentru apărarea patriei. După părerea mea, nu avem drum comun cu astfel de oameni“².

Criticile făcute de Lenin principalului reprezentant al liderilor oportuniști ai P.S.D.R. au fost cunoscute în mișcarea muncitorească din țara noastră. Ziarul „Lupta“, în numărul său din 1 noiembrie 1917, într-un articol special consacrat lui Lenin, arăta că marele conducător al revoluției ruse, în perioada conferințelor de la Zimmerwald și Kienthal, „a criticat cu elocvență acțiunea internațională a lui Hasse, Kautsky, Troțki și Rakovski, care, cum spunea dînsul (Lenin)..., fac concesii social-patriotismului“. Ziarul „Lupta“ a publicat, în 12 februarie 1916, textul complet, tradus cu exactitate, al cuvîntării lui Lenin la mitingul internațional de la Berna, care expunea linia revoluționară a transformării războiului imperialist în revoluție. Linia leninistă în problema războiului și a păcii, linia transformării războiului imperialist în revoluție a putut fi cunoscută de militanții mișcării muncitorești din țara noastră și din unele documente ale partidului bolșevic publicate în presa muncitorească. Astfel de documente au fost : o rezoluție a C.C. al partidului bolșevic în *problema războiului*³, un manifest al comitetului din Petrograd al partidului bolșevic, rezumat și citat pe larg în ziarul „Lupta“⁴, rezoluția propusă de delegația C.C. al partidului bolșevic la conferința socialistă internațională a femeilor (Berna, martie 1915), elaborată de Lenin⁵ și publicată în întregime de revista „Viitorul social“⁶.

La început, unii dintre militanții de stînga ai P.S.D., dormici de pace, nu au înțeles drumul cuceririi unei păci democratice și nu au putut înțelege justetea lozincii transformării războiului imperialist în război civil⁷, dar treptat, cunoașterea ideilor leniniste a exercitat o influență tot mai puternică asupra elementelor revoluționare din P.S.D.R. Ecaterina Arbore-Rali, în 1916 membră în comitetul executiv al P.S.D., relatează cinci ani mai tîrziu că „revista «Kommunist», care a fost adusă atunci (cu prilejul Conferinței de la Zimmerwald) în România, din care se făceau

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 35, E.S.P.L.P., 1958, pag. 175.

² *Ibidem*, vol. 36, E.S.P.L.P., 1958 pag. 335.

³ „Lupta“ din 18 octombrie 1914.

⁴ *Ibidem*, 20 martie 1916. Ziarul relatează despre puternicul ecou trezit de acest manifest în rîndurile muncitorilor din capitala Rusiei, despre acțiunile revoluționare de masă ale proletariatului rus.

⁵ N. K. Krupskaja : „Amintiri despre Lenin“, Editura politică, 1960, pag. 252.

⁶ „Viitorul social“, nr. 1 din mai 1916, pag. 44—46.

⁷ A. Dobrogeanu-Gherea, de pildă, arăta că atunci cînd a cunoscut prima dată scrierile lui Lenin publicate în revista „Kommunist“ nu a putut înțelege de ce în lupta împotriva războiului imperialist trebuia recurs la lupta înarmată, la războiul civil. (Arhiva centrală de stat a Armatei Sovietice, fond 28 361, opis 2, dosar nr. 150, fila 24).

traduceri de articole în presa românească, a jucat un rol important în orientarea comunistă a multor membri de partid"¹. Credem că nu este întâmplător faptul că, două săptămîni după publicarea în ziarul „Lupta” a cuvîntării ținute de Lenin la mitingul internațional de la Berna, în secțiile din București, Ploiești, Brăila ale P.S.D.², Alecu Constantinescu, în numele elementelor de stînga, s-a pronunțat pentru transformarea războiului în revoluție, preconizînd printre mijloacele de luptă împotriva războiului imperialist nesupunerea la serviciul militar și insurecția armată. O moțiune în acest sens a întrunit aproape jumătate din voturile secției București³. Este semnificativ că, susținînd această moțiune în presă și răspunzînd celor care se declarau împotriva insurecției, Alecu Constantinescu, el însuși participant la Congresul de la Stuttgart al Internaționalei a II-a, a citat amendamentul inclus la propunerea lui Lenin și a Rosei Luxemburg în rezoluția acestui congres cu privire la război. După ce cita acest amendament, în care se arăta necesitatea folosirii crizei provocate de război pentru „precipitarea (grăbirea prăbușirii) dominațiunii capitaliste”, Alecu Constantinescu se adresa criticilor săi cu cuvintele: „Prin ce se poate precipita dominațiunea capitalistă dacă nu prin insurecție...? Cine s-ar încumeta să dea o altă interpretare acestei părți a rezoluției, oricît ar fi el de adept al social-patriotismului?”⁴.

Este, de asemenea, semnificativ de semnalat faptul că, în legătură cu rezultatele Conferinței de la Zimmerwald, cei mai înaintați reprezentanți ai aripii de stînga a partidului social-democrat din România au formulat aprecieri asemănătoare în unele privințe cu cele făcute de Lenin. Lenin a arătat că manifestul adoptat la Conferința de la Zimmerwald constituia un prim pas spre ruptura cu oportunismul, dar că acest manifest era inconsecvent și, printre altele, nu indica mijloacele concrete, revoluționare, de luptă împotriva războiului imperialist. Alecu Constantinescu arată că „Conferința de la Zimmerwald e un mare pas înainte către revoluționarismul socialismului marxist⁵, dar că această conferință nu a arătat mijloacele de luptă contra războiului”⁶. Cei mai înaintați reprezentanți ai mișcării muncitorești din țara noastră s-au situat de fapt, prin activitatea lor, pe pozițiile grupului zimmerwaldienilor de stînga, organizat de Lenin.

Cînd România a intrat în război și guvernul burghezo-moșieresc a interzis orice activitate legală a organizațiilor muncitorești, militanții social-democrați cu stare de spirit revoluționară, opunîndu-se directivelor liderilor oportuniști de a suspenda activitatea partidului socialist pe timpul războiului, s-au unit în grupuri care, prin manifeste, organizarea de întruniri ș.a., desfășurau o vie agitație ilegală, antiimperialistă,

¹ Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond 1, opis 8, dosar nr. 17, fila 2.

² „Lupta” din 1 aprilie 1916.

³ *Ibidem*, 3 martie și 2 aprilie 1916, Convorbiri sociale, Iași, nr. 6, din martie 1916.

⁴ *Ibidem*, 2 aprilie 1916.

⁵ *Ibidem*, 1 aprilie 1916.

⁶ *Ibidem*, 26 ianuarie 1916.

antirăzboinică. Grupurile socialiste, revoluționare, care din cauza terorii guvernamentale activau ilegal, erau conduse, în teritoriul ocupat, de Alecu Constantinescu, iar în Moldova de Mihai Gh. Bujor, Alexandru Dobrogeanu-Gherea, Gheorghe Vasilescu-Vasia, Max Vexler. În primăvara anului 1917, grupurile revoluționare ilegale, formate de militanți ai aripilor de stînga a P.S.D., chemau masașle la înfăptuirea imediată a revoluției, la instaurarea unei republici democratice, care să asigure exproprierea moșiilor.

Revoluția din februarie 1917 a adus o importantă contribuție la cunoașterea în țara noastră a poziției bolșevicilor în problema războiului și a păcii, la manifestarea simpatiei față de bolșevici în rîndurile mișcării muncitorești din România. După revoluția din februarie 1917, scrie membrul unui grup socialist ilegal din București, „cîțiva dintre noi se declară de partea bolșevicilor, pentru că, judecînd după telegramele din ziar, aceștia erau pentru încheierea imediată a păcii”¹. În septembrie 1917, în calitate de reprezentanți ai Partidului social-democrat din România, Alecu Constantinescu și I.C. Frimu au participat la Conferința a III-a zimmerwaldiană de la Stockholm². La această conferință a participat și o delegație a partidului bolșevic, delegații socialiștilor romîni venind la Conferința de la Stockholm cu scopul special „de a dobîndi o mai bună cunoaștere a mișcării revoluționare ruse”³. S-au stabilit pe de altă parte, contacte între militanți a mișcării muncitorești din România și bolșevici care activau în rîndurile trupelor ruse din Moldova⁴. La stabilirea acestor contacte a contribuit și faptul că unii dintre militanții revoluționari romîni, pentru a scăpa de urmărirea autorităților, s-au stabilit pentru un timp în Rusia, unde au format Comitetul de acțiune social-democrat (Odesa, mai—iunie 1917). Ion Dicescu-Dic, unul dintre redactorii dinaintea de război ai organului central al P.S.D.R. — ziarul „Lupta”, ajungînd la Petrograd, a intrat în primăvara anului 1917 în legături strînse cu bolșevicii și cu redacția „Pravdei”⁵, publicînd în „Pravda” unele materiale iscălite de el cu mențiunea că a fost membru al redacției ziarului „Lupta”⁶. A. Nicolau și alții au început, încă din octombrie 1917, să-și manifeste în cadrul C.A.S.D. simpatia față de lupta bolșevicilor pentru Puterea sovietică⁷.

Deși se apropiaseră în practică de linia transformării războiului imperialist în revoluție, militanții revoluționari nu se situau însă cu

¹ Gh. Marin: „Crimpeie din viață”, Tiraspol, Balta, 1934.

² Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului, fond 1, opis 8, dosar nr. 17, fila 2.

³ *Ibidem*.

⁴ Arhiva centrală de stat a Armatei Sovietice, fond 28 361, opis 2, dosar nr. 151, fila 10.

⁵ *Ibidem*, dosar nr. 128, fila 13—15, dosar nr. 139, fila 8—12. Vezi și Condratiev „Rumînskii internaționalist I. O. Dicescu Dic”. în „Novaia i noveșiaia istoria, nr. 3, din 1961, pag. 109 și urm.

⁶ „Pravda” nr. 29 din 11 aprilie 1917.

⁷ „A.C.A.S.”, opis 2, fond 28 361, dosar nr. 128, fila 111, dosar nr. 139, fila 12, dosar 151, fila 17—18.

consecvență pe pozițiile luptei pentru înfăptuirea acestei transformări. Acei militanți care își dădeau seama de necesitatea insurecției credeau că aceasta este posibilă abia după terminarea războiului și considerau în mod greșit că în timpul războiului imperialist principalul mijloc de luptă este nesupunerea la serviciul militar. Astfel, pînă la victoria revoluției proletare în Rusia, deși unele dintre ideile leninismului începuseră să pătrundă în țara noastră, nu se putea încă vorbi despre cunoașterea leninismului în România. Pînă la victoria Marii Revoluții Socialiste din Octombrie din cauza lipsei de călire ideologică, din cauza condițiilor istorice de dezvoltare a mișcării muncitorești din România, militanții aripii de stînga a Partidului social-democrat, chiar dacă au cunoscut unele lucrări ale lui Lenin, nu au sesizat esența ideilor leninismului, nu au înțeles și nu și-au putut însuși învățăturile leniniste în problemele fundamentale ale mișcării muncitorești și ale revoluției. Din acest motiv, lupta lor împotriva reformismului n-a fost dusă întotdeauna de pe poziții consecvent marxiste, în activitatea elementelor de stînga din P.S.D.R. resimțindu-se influența unor concepții și metode greșite. anarho-sindicaliste, centriste etc.

Dar faptul că militanții aripii de stînga a partidului socialist din România, în ciuda diferitelor confuzii ideologice, au luptat timp îndelungat împotriva reformismului și, înfruntînd teroarea cruntă a regimului burghezo-moșieresc au desfășurat chiar în timpul războiului imperialist o curajoasă activitate revoluționară, antiimperialistă, apropiindu-se într-o anumită măsură de linia revoluționară a transformării războiului imperialist în revoluție, a pregătit terenul pentru ca, în condițiile extremei ascuțiri a contradicțiilor sociale din țara noastră, în ideologia mișcării muncitorești din România să se producă imediat după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie și sub influența ei, o cotitură radicală. „Sub influența exemplului lui Octombrie — arată tovarășul Gheorghé Gheorghiu-Dej la a 40-a aniversare a partidului —, în focul luptelor revoluționare se producea... o profundă schimbare în modul de a gîndi al clasei muncitoare. Aceasta s-a manifestat în ascuțirea luptei ideologice din sinul partidului socialist, în apariția și dezvoltarea grupelor comuniste, în orientarea tot mai hotărîtă a membrilor partidului și a maselor muncitoare spre ideile marxism-leninismului“¹. Cotitura produsă în ideologia aripii de stînga a mișcării muncitorești din România după Marea Revoluție Socialistă din Octombrie este oglindită în manifestele, ziarele, broșurile pe care le răspîndeau la sfîrșitul anului 1917 — începutul anului 1918 grupurile formate de militanți social-democrați revoluționari din România. Manifestele și ziarele revoluționare exprimau cu admirație și căldură aprobarea deplină față de mărețele transformări inițiate în Rusia de puterea sovietică, proclamau adeziunea la ideile lui Lenin. Un manifest revoluționar din decembrie 1917, iscălit „un grup de socialiști maximaliști“, condamna orice „abatere de la principiile revoluționare

¹ G h. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvintări, 1959—1961*, Editura politică, 1961, pag. 432.

ale fraților noștri din Rusia“, încheindu-se cu cuvintele : „Trăiască socialismul revoluționar al lui Lenin“¹.

Începînd din decembrie 1917, grupurile revoluționare, călăuzite de exemplul bolșevicilor, arătau în literatura pe care o editau că înfăptuirea revoluției socialiste în România era posibilă și necesară, că în condițiile terorii dezlănțuite de clasele exploatatoare singura cale pentru a pune capăt războiului imperialist printr-o pace democratică era insurecția, lupta cu arma în mînă pentru răsturnarea puterii burgheziei și moșierimii. Broșura „Cum s-a prăpădit țara“, editată în februarie 1918, se încheie cu chemarea : „soldați, muncitori, țărani ! A sunat ceasul dezrobirii Romîniei. Porțiți lupta pentru dărîmarea oligarhiei... Pămîntul ciocoiesc, fabricile și băncile capitaliștilor să treacă fără nici un fel de răscumpărare în mina întregului popor muncitor... să aducem pacea mult zbuciumatei Romîniei... La arme, la revoluție, contra asupritorilor, pentru pămînt, pentru pace, pentru piine, pentru libertate... Trăiască republica, trăiască guvernul muncitorilor, soldaților și țăranilor romîni“². În alt manifest din vara anului 1918, iscălit „Federația maximalistă din Romînia“ se spunea : „Principiul de socializare a mijloacelor de producție, înfăptuit în Rusia de revoluția socialistă, trebuie aplicat pretutîndeni. Armele ce le avem în mîini să le îndreptăm împotriva adevăraților noștri dușmani. Trăiască revoluția“³.

Militanții revoluționari explicau maselor că pentru victoria revoluției socialiste este necesară instaurarea dictaturii proletariatului și au ajuns la concluzia că instaurarea puterii clasei muncitoare implică și în țara noastră crearea unui stat de tip nou, proletar, chemînd masele să lupte pentru instaurarea puterii proletare sub forma Republicii „Sfaturilor“, a Republicii sovietice :

„Intemeiați Republica romîină a Sovietelor muncitorilor, soldaților și țăranilor“⁴. „Vom goni poliția, jandarmii, prefectii, primarii, perceptorii, deputații și regii. Vom alcătui Sfaturi de muncitori, de țărani, de soldați. Sfaturi în care capitaliștii și ciocoi nu vor avea ce căuta. În Sfaturile acelea vom hotări, între noi ce este de făcut și tot Sfaturile vor fi cele ce vor înfăptui cele hotărîte... Trăiască Republica Sfaturilor din Romînia“⁵ — se arată în materialele editate de grupurile revoluționare din 1918.

Revoluția din Octombrie a ajutat revoluționarilor romîni să înțeleagă necesitatea rupturii radicale cu oportunistul, necesitatea creării în locul Internaționalei a II-a, roasă de reformism, a unei noi Internaționale. Social-democrații de stînga din România au avut un delegat la

¹ „Documente din istoria Partidului Comunist Român, 1917—1922“, E.S.P.L.P., vol. I, 1956, ediția II-a, pag. 28.

² *Ibidem*, pag. 46, cf. pag. 38—39, 64, 88—89, 93.

³ *Ibidem*, pag. 61.

⁴ Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului, dosar nr. 2730, fila 180. Manifest din ianuarie 1918.

⁵ „Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1922“, vol. I, pag. 89.

consfătuirea socialistă internațională ținută la Petrograd în 24 ianuarie 1918, care a decis în unanimitate convocarea unei conferințe mai largi în vederea creării Internaționalei a III-a, consecvent revoluționare¹.

Trecerea grupurilor revoluționare pe platforma luptei pentru instaurarea dictaturii clasei muncitoare în România, pentru făurirea unui stat de tip nou, proletar, înțelegerea necesității în anumite condiții a insurecției armate, însușirea lozincii leniniste a transformării războiului imperialist în război civil, sprijinirea luptei pentru crearea Internaționalei a III-a, sprijinirea revoluției proletare din Rusia și a politicii partidului bolșevic arătau că la sfârșitul anului 1917 și începutul anului 1918 aripa revoluționară a mișcării muncitorești din România s-a orientat spre leninism. În perioada imediat următoare Revoluției din Octombrie, începînd să-și însușească principiile politicii leniniste așa cum erau ele puse în lumină de uriașele transformări revoluționare din Rusia, grupurile revoluționare nu cunoșteau încă fundamentarea teoretică a acestor principii, care le-a devenit clară treptat.

Orientarea spre leninism a marcat începutul procesului de transformare a grupurilor revoluționare formate de militanții de stînga ai Partidului socialist din România în grupuri comuniste. În a doua jumătate a anului 1918, aceste grupuri au adoptat denumirea de grupuri comuniste. Comitetul întemeiat la București, în februarie 1918, din inițiativa lui Alecu Constantinescu și care și-a pus ca obiectiv îndrumarea acestor grupuri, a adoptat denumirea de Comitet de acțiune ilegală².

Răspîndirea ideilor leninismului în mișcarea muncitorească din România, începutul însușirii învățaturii leniniste cu privire la partidul de tip nou s-a reflectat cu deosebită putere în faptul că grupurile comuniste și celelalte elemente revoluționare au început lupta pentru făurirea Partidului Comunist din România prin transformarea partidului socialist în partid comunist, care să lupte pentru instaurarea dictaturii proletariatului.

Un succes însemnat în lupta pentru reorganizarea partidului socialist pe baze revoluționare a fost obținut de aripa de stînga a partidului socialist spre sfârșitul anului 1918. În condițiile puternicelor lupte muncitorești din noiembrie-decembrie 1918, în atmosfera unei puternice lupte ideologice, în cadrul organizațiilor partidului socialist, din inițiativa grupurilor comuniste și a celorlalte elemente revoluționare, s-a desfășurat o discuție în cursul căreia majoritatea membrilor partidului s-a pronunțat pentru adoptarea unui nou program, revoluționar, al partidului. Acest nou program se intitula Declarație de principii. Ca expresie a faptului că majoritatea membrilor partidului doreau să-și însușească și să aplice ideile care călăuzeau activitatea Partidului comunist rus, ideile leninismului. Declarația preciza că, în stabilirea noilor sale principii, Partidul socialist din România era solidar cu Partidul comu-

¹ „Pravda” nr. 23 din 12 februarie 1918 și nr. 25 din 14 februarie 1918.

² Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului, fond I, opis 8, dosar nr. 8, fila 10. Raportul lui Alecu Constantinescu din 1 mai 1921.

nist rus. Declarația de principii din decembrie 1918, și acest fapt era esențial, a fost primul document programatic oficial al Partidului socialist din România care preciza că partidul trebuie să lupte pentru instaurarea dictaturii proletariatului și înlăptuirea comunismului. Referindu-se la obiectivele partidului socialist — Declarația stabilea că „lupta pentru cucerirea prin orice mijloace a puterii politice din mâinile burgheziei romine și intronarea dictaturii proletare în vederea realizării idealului comunist formează unicul său scop“. Reflectând limitele ideologice din acea perioadă ale aripii revoluționare, Declarația nu arăta ce consecințe trebuie să decurgă din aceste principii pentru strategia și tactica, pentru activitatea imediată a partidului socialist. Cu toate acestea, declarația oglindea năzuința majorității membrilor partidului socialist de a rupe cu reformismul, de a pune la temelie partidului principiile care călăuzeau activitatea partidului comunist rus — principiile leninismului.

În lupta pentru crearea Partidului Comunist din România, un ajutor de imensă însemnătate l-a constituit crearea Internaționalei a III-a. La Congresul de constituire a Internaționalei a III-a a participat în calitate de reprezentant al partidului socialist din România un delegat al comuniștilor romini¹.

Crearea Internaționalei Comuniste a dat aripii revoluționare a partidului socialist o călăuză sigură pentru clarificarea ei ideologică și politică. Lupta pentru victoria leninismului în mișcarea muncitorească din țara noastră, pentru transformarea partidului socialist din România într-un partid călăuzit de ideile leniniste, în partid comunist, a devenit indisolubil legată de lupta pentru aderarea la Internaționala a III-a.

Dacă la sfârșitul anului 1918 și începutul anului 1919 platforma care unea aripa revoluționară a partidului socialist era sintetizată în ideile incluse sub influența elementelor de stînga, în Declarația de principii din decembrie 1918, după crearea Internaționalei a III-a, ca expresie a dezvoltării procesului de maturizare ideologică și politică a elementelor revoluționare, cea mai mare parte a membrilor partidului socialist s-au unit treptat, dar cu tot mai multă fermitate, sub lozinca luptei pentru aderarea la Internaționala a III-a, lozincă a cărei înlăptuire se identifica cu așezarea ideilor leninismului la temelie partidului proletariatului din România, cu transformarea partidului socialist în partid comunist.

Aripa revoluționară a Partidului socialist desfășura o ascuțită luptă ideologică și politică contra social-democrațiilor de dreapta — care în mod fățiș susțineau ideile reformiste și se împotriveau creării Partidului Comunist — și contra centristilor, care sub paravanul unor fraze revoluționare, se declarau de acord în vorbe cu principiile comuniste, continuînd în practică vechea politică reformistă străduindu-se, sub diverse pretexte, să amine fără termen și să zădărnicească astfel crearea Partidului Comunist.

¹ „Die Kommunistische Internationale“, nr. 1, din 1919, pag. 7; „Kommunistisches International“ nr. 4 din 1919, pag. 555.

Sub influența elementelor revoluționare, presa socialistă publică raportul ținut de Lenin la Congresul I al Internaționalei Comuniste și unele din tezele adoptate de congres pe baza acestui raport¹. Sint publicate, de asemenea, fragmente din interviuri și cuvântări ale lui V. I. Lenin.² În ziarul „Socialismul” apar articole care se pronunță în sprijinul Internaționalei a III-a. După ce sublinia că, „mai curînd sau mai tîrziu, partidele socialiste naționaliste și oportuniste vor dispărea”, un articol publicat în „Socialismul” din 1 mai 1919 arăta că crearea „celei de-a treia Internaționale răspunde acestui curs nou din mișcarea proletară. Da, am intrat în epoca revoluției sociale”. Datorită elementelor de stînga, în ziarele partidului socialist apar articole care popularizează ideea marxist-leninistă a dictaturii proletariatului, a necesității făuririi unui stat de tip nou. Într-unul din aceste articole, intitulat în mod semnificativ „Sfaturile”, se arăta că „ideii dictaturii proletariatului îi sînt cîștigate o mulțime de partide socialiste... Ideea că socialismul nu se va putea înlăptui decît prin instituții proletare devine conducătoare în partidele socialiste”³. În legătură cu apariția sovietelor ca formă de stat a dictaturii proletare în articolul menționat se spunea în mod just: „Acest sistem căutat de organizare potrivit noilor împrejurări ale înăspririi luptei de clasă... și care să corespundă noii forme de luptă a proletariatului l-a creat în mod spontan revoluția rusă din 1905. În a doua revoluție rusă, organizarea sfaturilor s-a perfecționat și s-a completat prin organizarea Sfaturilor de soldați și țărani”⁴. În articolul intitulat „Regimul dictaturii proletare” se sublinia: „Proletariatul va transforma societatea bazată pe antagonisme de clasă într-o gospodărie armonică de administrare a producției”⁵.

Experiența marilor greve din a doua jumătate a anului 1919, în timpul cărora liderii reformiști s-au împotrivit în mod fățiș izbucnirii și continuării grevelor, în timp ce elementele revoluționare au fost în fruntea luptei masei, a ajutat muncitorii, care intraseră în mare număr în partidul socialist, să înțeleagă că liderii reformiști acționează împotriva intereselor de clasă ale proletariatului. Tot mai mulți membri ai partidului socialist se pronunță în favoarea transformării partidului socialist în partid comunist. Încă înainte de decembrie 1919 — se arăta într-un raport al grupurilor comuniste — „marea majoritate a masei organizate era trup și suflet, chiar și înainte de propaganda noastră, pentru Internaționala a III-a, cu tot sensul adînc și revoluționar pe care îl comportă o astfel de afiliere”⁶.

În aceste condiții și în toată puternicelor acțiuni muncitorești din la începutul anului 1920 aripa revoluționară a partidului socialist, din

¹ „Socialismul” din 24 aprilie 1919 și din 22 august 1919 și următoarele „Mișcarea socialistă” nr. 1 din 1919, din mai 1919.

² C. Mocanu și A. Mosco, *op. cit.*, pag. 68—70.

³ „Socialismul” din 1 mai 1919.

⁴ *Ibidem.*

⁵ *Ibidem.*

⁶ Arhiva Centrală a Institutului de istorie, fond I, opis 8, dosar nr. 5, fila 8.

inițiativa grupurilor comuniste, în fruntea cărora se aflau atunci luptători ca Alecu Constantinescu, Pandele Becheanu, Constantin Ivănuș, Alexandru Nicolau, M. Gh. Bujor și alții, începe o campanie pentru convocarea unui congres al partidului socialist, care să pună bazele partidului comunist.

Secția din București a partidului a adoptat o rezoluție care oglindea atracția tot mai puternică exercitată de ideile leniniste asupra majorității membrilor de rînd ai partidului socialist, dornici să pună bazele partidului comunist. Rezoluția înfiera „social-patrioții, oportuniștii, ministeriabilii, care nu s-au sfiit să sprijine burghezia în acțiunea ei războinică și lupta feroce contra proletariatului revoluționar”¹, arătînd în continuare această situație „a dus la constituirea partidelor comuniste și a Internaționalei a III-a”. Rezoluția secției București condamnă atitudinea trădătoare a Internaționalei a II-a, sublinia că Internaționala a III-a este aceea care înfăptuiește învățătura revoluționară a lui Marx și Engels și dă viață năzuințelor oamenilor muncii. „Internaționala a II-a a devenit Internaționala renegaților. Ea întîrzie cucerirea puterii politice din mîinile claselor stăpînitoare... Internaționala a III-a, din contră, păstrînd puritatea principiilor socialiste revoluționare însuflite de Marx și Engels ...răspunde aspirațiilor muncitorilor și țărănilor asuprași”². În rezoluție se arăta că în România existau condițiile obiective favorabile „lămurirea maselor largi ale clasei muncitoare asupra importanței istorice a necesității politice și istorice a unei democrații noi, proletare, cu care trebuia să fie înlocuită democrația burgheză și parlamentarismul”³.

A fost deci firesc ca elementele revoluționare să fi dat atenție în primul rînd traducerii și popularizării lucrărilor în care Lenin explica necesitatea istorică, esența și sarcinile democrației proletare — dictaturii proletariatului. Au fost traduse și publicate în broșuri separate în „Cercul de editură socialistă” (Editura partidului socialist) condus de Gh. Vasilescu Vasia, lucrările lui V. I. Lenin : raportul și tezele pentru Congresul I al Internaționalei Comuniste sub titlul „Democrația burgheză și dictatura proletară”, „Eroii Internaționalei de la Berna”, „Sarcinile Internaționalei a III-a”. Secția din București a partidului socialist a editat o broșură cuprinzînd materiale ale primului Congres al Internaționalei Comuniste, precum și lucrarea lui Lenin „Internaționala a III-a și locul ei în istorie”. O importanță enormă pentru înțelegerea sarcinilor dictaturii proletariatului în procesul construirii socialismului și, în același timp, pentru întărirea încrederii maselor largi în victoria luptei revoluționare a proletariatului o avea cunoașterea realizărilor politicii Puterii sovietice. În legătură cu aceasta au fost publicate lucrări ale lui Lenin privind problemele construirii socialismului. „Cercul de editură socialistă” a publicat lucrarea lui Lenin „Sarcinile imediate ale Puterii sovietice” sub titlul „Problemele puterii sovietelor”, iar editura revistei „Lupta

¹ „Documente din istoria Partidului Comunist din România 1917—1922”, vol. I, pag. 160.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

de clasă“ a publicat lucrarea „Sarcinile Uniunii Tineretului“ sub titlul „Menirea tineretului“.

Un ajutor prețios pentru lămurirea militanților mișcării muncitorești asupra necesității istorice a făuririi partidului de tip nou, asupra sarcinilor partidelor comuniste și ale Internaționalei a III-a a fost publicarea de către „Cercul de editură socialistă“ a documentelor Internaționalei Comuniste. S-a vorbit mai sus despre publicarea materialelor Congresului I al Internaționalei a III-a. Spre sfârșitul anului 1920, sub titlul „Directiivele și statutele Internaționalei Comuniste“, au fost publicate în broșură materiale ale Congresului al II-lea al Internaționalei Comuniste, inclusiv cele 21 de condiții de primire în Internaționala Comunistă, elaborate de Lenin, care cuprindeau într-o formă sintetică normele fundamentale ale organizării și activității partidului de tip nou. Rapida răspândire a ideilor leninismului era oglindită în faptul că lucrările lui Lenin au atins tiraje neobișnuite pe atunci în țara noastră, în câteva luni după apariție fiind vândute 5 000—5 500 de exemplare din fiecare lucrare¹.

În 1920, datorită elementelor revoluționare din redacțiile ziarelor organizațiilor socialiste și sindicale, a luat o mare extindere, o dată cu publicarea lucrărilor lui Lenin în broșuri separate, și publicarea lucrărilor lui Lenin în presa muncitorească. Ziarul „Socialismul“ publică diferite lucrări ale lui Lenin privind atât sarcinile mișcării comuniste din țările capitaliste (de exemplu scrisorile lui Lenin către comuniștii din Italia, Germania) cât și problemele construcției socialismului în Rusia Sovietică cuvîntarea lui Lenin la Congresul al III-lea și al sindicatelor din Rusia, lucrarea „Marea inițiativă“, raportul la congresul al IX-lea al P.C.(b) din Rusia². Ziarele socialiste locale — „Lupta socialistă“ din Ploiești³, „Nădejdea“ din Galați⁴, „Iașul socialist“ — publică și ele extrase din lucrările lui Lenin privind problema țărănească, național-colonială și altele⁵. „Cuvîntul socialist“ din Turnu-Severin publică scrisoarea către Silvia Pankhurst, în care Lenin expune tactica comunistă față de parlament⁶, problemă care constituia o vie preocupare a elementelor revoluționare din țara noastră. Ziarele sindicale, ca de exemplu „Federația“, ziarul muncitorilor din întreprinderile de alimentație, „Muncitorul căilor ferate“, ziarul sindicatelor feroviare, publică de asemenea extrase din lucrările lui Lenin.

Începînd din 1 iulie 1920, secția din București a partidului socialist a început să editeze revista „Lupta de clasă“, care, sub influența grupurilor comuniste, a devenit un organ de răspîndire a ideilor leniniste. Revista a publicat paragraful doi al capitolului V din lucrarea lui Lenin

¹ „Socialismul“ din 12 martie 1921.

² C. Mocanu și A. Mosco, *op. cit.* Vezi „Socialismul“ din 12 ianuarie, 2 februarie, 19 aprilie, 1 mai, 7 mai 1920.

³ „Lupta socialistă“ din 20 și 27 iunie, 11 și 18 iulie, 22 august 1920.

⁴ „Nădejdea“ din 2, 9 și 18 iunie 1920.

⁵ „Iașul socialist“ din 4 ianuarie, 8 august, 8 septembrie 1920.

⁶ „Cuvîntul socialist“ din 28 august 1920.

„Statul și revoluția“, raportul prezentat de Lenin la Congresul al VIII-lea al P.C.(b) din Rusia și numeroase materiale de popularizare a învățaturii leniniste.

Deosebit de important era faptul că răspîndirea în largire a ideilor leninismului era însoțită de clarificarea fundamentului teoretic al politicii comuniste, de aprofundarea tezaurului teoretic al leninismului. Membrii grupurilor comuniste și celelalte elemente revoluționare publicau articole în care explicau principiile fundamentale ale partidului de tip nou.

În articolele reprezentanților aripii revoluționare juca un rol de seamă popularizarea tezelor leniniste cu privire la necesitatea istorică a dictaturii proletariatului ca cea mai înaltă formă a democrației. Astfel un articol preconizînd aderarea la Internaționala a III-a sublinia că „dictatura efectivă a proletariatului prin organele sale executive, Sovietele, este singura cheazăie a triumfului socialismului nu numai în vorbe, ci și în fapte, a suprimării claselor“¹.

Un articol publicat de David Fabian în primul număr al revistei „Lupta de clasă“ sublinia că problema centrală a luptei ideologice dintre cei care doreau crearea partidului comunist și adversarii lor era problema dictaturii proletariatului. În spiritul învățaturii leniniste, articolul arăta că dictatura proletariatului este cea mai înaltă formă a democrației, că dictatura proletară „micșorează pentru bogați cercul democrației, îl lărgeste enorm pentru masele muncitoare, îl lărgeste neconținut“². Ulterior, revista „Lupta de clasă“ a publicat, sub semnătura aceluiași autor, un ciclu de articole intitulat „De la Marx la Lenin“³. Articolele combăteau denaturarea de către reformiști a învățaturii marxiste despre dictatura proletariatului și explicau această învățătură pe baza lucrării lui Lenin „Statul și revoluția“, pe care o citau în numeroase rînduri și a cărei argumentare și idei le relua. Ideea care străbătea ca un fir roșu acest ciclu de articole era că Lenin a continuat învățatura și opera lui Marx ținînd seama de dezvoltarea istorică, de noile fenomene sociale⁴.

Articolele publicate în „Socialismul“ de reprezentanții curentului care se pronunța pentru crearea partidului comunist arătau că învățăturile lui Lenin cer ca în elaborarea liniei de activitate a partidelor revoluționare din diferite țări să se țină seama de condițiile concrete existente în țara respectivă⁵, și subliniau totodată, pe baza experienței revoluției ruse, posibilitatea victoriei revoluției socialiste în țări cu populație în majoritate țărănească⁶.

Elementele revoluționare se străduiau să explice în lumina ideilor leniniste cum va trebui să-și desfășoare activitatea partidul comunist. Articolul „Politica comunistă“, publicat în „Socialismul“ din 2 apri-

¹ „Socialismul“ din 8 martie 1920.

² „Lupta de clasă“ nr. 1 din 1 iulie 1920, pag. 50.

³ *Ibidem*, nr. 2, 3, 4 din 16 iulie, 1 august, 16 august 1920.

⁴ *Ibidem*, nr. 2 din 1920, pag. 64, și nr. 4 din 1920, pag. 139.

⁵ „Socialismul“ din 7 iulie 1920.

⁶ *Ibidem*, 7 și 12 iulie 1920.

lie 1920, citind textual lucrări ale lui Lenin și combătând pe oportuniști, sublinia că sarcina comunistilor este stimularea activității revoluționare a maselor, că acceptarea principiilor Internaționalei a III-a „cere o luptă continuă revoluționară de masă... Proletariatul nu își câștigă educația prin broșuri sau discursuri, ci prin acțiuni... Politica comunistă nu este o linie dreaptă trasă în văzduh, ci o luptă aprigă, grea, migăloasă, trasă pe terenul realității”¹. Pe linia învățăturilor leniniste despre aliații proletariatului, articolul arăta că activitatea comunistă presupune atragerea în acțiune, inclusiv pentru revendicări imediate, economice și politice, a celor mai largi mase, și mai ales a proletariatului agricol, a țăranilor muncitori, a intelectualilor.

Un alt articol publicat în „Socialismul” din 14 iulie 1920 cita pe larg lucrarea lui Lenin „Despre sarcinile Internaționalei a III-a”, în care marele dascăl al proletariatului demască încercările liderilor oportuniști de a-și camufla politica reformistă sub masca aderării la Internaționala a III-a și a recunoașterii verbale a principiului dictaturii proletariatului, precum și scrisoarea adresată de Lenin Sylviei Pankhurst în problema folosirii parlamentului. Căutând să tragă concluziile care se desprindeau pentru mișcarea muncitorească din țara noastră din lucrările lui Lenin, articolul demasca politica oportuniștilor din conducerea partidului socialist, încercările lor de a înlocui grevele prin acceptarea arbitrajului de stat, apelurile adresate țăranilor de a nu face răscoale, eforturile de a îngrădi activitatea partidului în cadrul strimt al activității parlamentare, încercările de a zăgăzui acțiunile împotriva intervenției antisovietice. Un partid condus de oameni care promovează o astfel de politică — se spune în articol — n-ar avea ce căuta în Internaționala a III-a, „căci ar fi să mențină des voalul peste ochii elementelor cu adevărat revoluționare ale partidului socialist”; se propunea, în lumina ideilor leniniste, o platformă care să prevadă recunoașterea dictaturii proletariatului și a necesității creării unui stat de tip nou, sovietic, demascarea social-democrațiilor de dreapta și a centristilor, „acțiuni de masă din partea proletariatului și recunoașterea partidului comunist ca forță conștientă și de conducere a acestor acțiuni”².

În lumina ideilor leniniste despre partidul de tip nou, elementele revoluționare au publicat în „Socialismul” articole care explicau necesitatea făuririi unui partid de avangardă al proletariatului, puternic, centralizat, bazat pe disciplina conștientă de fier, și pe o atentă verificare a membrilor săi, a celor ce cer intrarea în partid³.

Evenimentul care a scos în evidență cu deosebită tărie necesitatea creării unui partid de tip nou, revoluționar a fost greva generală din 1920.

„Greva generală din octombrie 1920 — arăta tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej la 8 mai 1961 — a ridicat la luptă aproape întregul prole-

¹ „Socialismul” din 2 aprilie.

² *Ibidem*, 14 iulie 1920.

³ *Ibidem*, 1, 8 și 10 martie 1920.

tariat din România, scoțind în evidență gradul de radicalizare și capacitatea de luptă revoluționară a clasei muncitoare”¹.

Greva generală a deschis o etapă de încordată și hotărâtoare luptă politică și ideologică în partidul socialist.

În această etapă s-au delimitat și mai clar curențele din mișcarea muncitorească: cel de stînga, de dreapta și de centru, iar reprezentanții lor au fost puși în situația de a-și justifica poziția în fața opiniei maselor muncitoare. Procesul de clarificare politică și ideologică s-a manifestat în întreg partidul socialist și în sindicate atît în capitală cît și în provincie. El a cuprins straturile adînci ale proletariatului, avînd o deosebită forță în rîndurile conducerii partidului și sindicatelor².

Consfătuirea grupurilor comuniste din 16 noiembrie 1920 și directivele sale pentru intensificarea activității în vederea creării partidului comunist purtau pecetea evidentă a influenței ideilor leniniste³.

Această activitate urma să se desfășoare în două direcții: a) o activitate generală a comuniștilor care privea problemele întregii țări, îndreptată spre masele largi exploatate și asuprite și privea cu deosebire proletariatul; b) o muncă susținută printre membrii partidului pentru pregătirea congresului partidului. Aceste sarcini făceau parte din „programul practic”, din „programul de acțiune” al grupurilor comuniste⁴.

„Cum trebuie să fie partidul comunist pentru ca să-și poată îndeplini misiunea, pentru ca să corespundă însemnătății? Care să fie forma, structura internă și externă a partidului? Care să fie măsurile de luat pentru a asigura buna reușită a acestei mari și nobile misiuni?”⁵ erau problemele pe care și le puneau grupurile comuniste în consfătuirea din noiembrie și pentru care au stabilit directivele.

Pînă la crearea P.C.R., nici un document al aripii revoluționare din partidul socialist nu este atît de profund orientat după principiile leniniste privind problema partidului de tip nou, rolul de hegemon al clasei muncitoare, dictatura proletariatului, tactica mișcării revoluționare ș.a. cum sînt directivele din 16 noiembrie 1920. Fiecare punct important al directivelor este argumentat cu ceea ce spune Lenin în problemele majore ale revoluției⁶.

Privitor la revoluție, directivele subliniau — direct: „Să auzim ce spune Lenin...” și sînt citate pasajele din Lenin despre criza revoluționară, despre atragerea și pregătirea majorității proletariatului pentru revoluție, despre propagandă și organizare, ajungînd astfel să argumen-

¹ Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări 1959—1961*, Editura politică, 1961, pag. 431.

² „Greva generală din România 1920”, Editura politică, 1960, pag. 265.

³ „Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922”, vol. I, pag. 22.

⁴ *Ibidem*, pag. 222.

⁵ *Ibidem*, pag. 225.

⁶ *Ibidem*, pag. 223—233.

teze necesitatea partidului de tip nou, a partidului comunist. La întrebarea „Cum trebuie să fie partidul comunist pentru ca să-și poată îndeplini misiunea...?”, directivele dau răspunsul cu genialele teze leniniste privind partidul revoluționar de tip nou, insistând asupra centralismului și disciplinei de partid.

Oprindu-se asupra dictaturii proletariatului, directivele se inspirau direct din ideile lui Lenin: „Tot Lenin ne spune și ce este dictatura proletariatului...”, în continuare sînt expuse tezele leniniste.

Cît privește felul în care directivele aplicau învățătura leninistă la practica mișcării revoluționare din România este concludent însuși comentariul despre rolul experienței proprii a maselor. „Trebuie — arătau directivele — să facem o legătură între acest pasaj din Lenin și ultima grevă generală din România, care a scos în evidență incapacitatea politică a partidului socialist, adică lipsa de idei clare în ce privește lupta socialistă în masele largi ale clasei muncitoare”¹, iar concluzia este nemijlocit legată de necesitatea creării partidului comunist ca urmare a convingerii maselor prin propria lor experiență de necesitatea adîncirii luptei de clasă, de necesitatea revoluției și a dictaturii proletariatului. Directivele stabileau ca linie politică a grupurilor comuniste în cadrul partidului socialist orientarea după rezoluțiile și hotărîrile celui de-al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste, care cereau „închegarea forțelor comuniste și formarea în fiecare țară a unui partid comunist unic”².

Imediat după consfătuirea din noiembrie s-a trecut la publicarea de către aripa stîngă a partidului a unei serii de documente care purtau pecetea leninismului, extrem de importante pentru clarificarea ce se desăvîrșea în mișcarea noastră muncitorească³. Au apărut materiale despre cele 21 de condiții pentru afiliere la Internaționala Comunistă. La sfîrșitul anului 1920 și începutul anului 1921 a fost retipărită broșura lui V. I. Lenin „Eroii Internaționalei de la Berna” în 10 000 de exemplare. A fost răspîndită o biografie a lui V. I. Lenin în 5 000 de exemplare⁴.

Din analiza făcută de Lenin asupra situației mișcării muncitorești din Germania și Italia în geniala sa lucrare „Stingismul — boala copilăriei comunismului”, din critica adusă fracțiunilor comuniste din aceste țări, din îndrumările lui Lenin privind centralizarea forțelor de stînga pentru crearea unui singur partid revoluționar au învățat grupurile comuniste din România, care au înlăturat o serie de manifestări stîngiste, sectariste și au acționat mai intens ca parte integrantă a aripii de stînga a partidului socialist în vederea pregătirii întregului partid spre a deveni partid marxist-leninist⁵.

¹ Documente din istoria Partidului Comunist din România, 1917—1922, vol. I. pag. 232.

² Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, microfilm nr. 106.

³ „Grevă generală din România — 1920” Editura politică 1960, pag. 272.

⁴ Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond I, dosar nr. 8.

⁵ Analele Institutului de istorie a partidului, nr. 5 din 1960, pag. 9.

În primele luni ale anului 1921, în ciuda terorii, a tuturor manevrelor social-democraților de dreapta, cea mai mare parte a conducerilor secțiilor locale ale partidului socialist și ale sindicatelor se aflau în mâinile elementelor revoluționare de stînga, partizane ale afilierei la Internaționala a III-a. Lozinca „pentru a III-a“ a fost însușită de marea majoritate a muncitorimii. Lupta pentru a afilia partidul la Internaționala a III-a era în fond lupta pentru aderarea la ideile leninismului și marca o fază superioară a mișcării revoluționare muncitorești. Această adeziune a dobîndit treptat, dar foarte repede, în concepția muncitorimii din România, un conținut tot mai profund politic și ideologic.

Evenimentele din mișcarea muncitorească de la începutul anului 1921 arătau în modul cel mai clar consolidarea aripii stîngi a partidului socialist. Prăpastia dintre conducătorii reformiști ai partidului și masele muncitoare se adîncea tot mai mult.

Un moment important care a contribuit la clarificarea pozițiilor din conducerea partidului și care a dus la întărirea aripii de stînga în conducerea partidului și sindicatelor l-a constituit trimiterea unei delegații a partidului socialist în Rusia Sovietică.

Delegația romînă, alcătuită din 6 membri, reflecta prin compoziție, starea de fapt din partid. Erau 3 delegați ai aripii de stînga : Alexandru G. Dobrogeanu, D. Fabian și E. Rozvany, 2 centriști : C. Popovici și Gh. Cristescu și 1 social-democrat de dreapta : I. Flueraș. Între 11 și 30 noiembrie 1920 au avut loc mai multe ședințe ale Comitetului Executiv al Internaționalei Comuniste cu delegația romînă, unde s-a discutat situația din mișcarea muncitorească internațională, inclusiv cea din România, și i s-au explicat o serie de probleme privind afilierea și condițiile de primire în Internaționala Comunistă¹. În cadrul acestor discuții s-a reflectat faptul că delegația Partidului Socialist din România nu avea o poziție unitară. De asemenea s-au manifestat divergențele dintre reprezentanții aripii de stînga și centriști. De altfel, Flueraș, reprezentantul aripii de dreapta, a și părăsit delegația, revenind în țară.

În raportul prezentat de delegația romînă s-a făcut o scurtă trecere în revistă a atitudinii P.S.D. din România înainte de război, care spre deosebire de partidele Internaționalei a II-a din alte țări ca Germania, Franța, Anglia ș.a., nu a acceptat compromisuri cu partidele burgheze, iar „de la izbucnirea războiului a evitat orice colaborare cu Internaționala a II-a“².

Subliniind faptul că partidul se orienta mereu mai mult spre o poziție radicală, raportul arăta că „după moartea Internaționalei a II-a, partidul nostru împreună cu partidul italian și elvețian au luat inițiativa convocării unei conferințe internaționale. După un schimb de scrisori s-a hotărît ținerea conferinței de la Zimmerwald“. La această conferință, rolul partidului bolșevic a fost determinant pentru înfrîurirea a o serie de partide, care au adoptat o poziție mai hotărîtă împotriva războiului

¹ Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond. 1, dosar nr. 4.

² *Ibidem*, fila 48.

imperialist. Raportul numea Conferința de la Zimmerwald „primul pas spre încercarea de a restabili Internaționala”. „Potrivit hotărârii Conferinței de la Zimmerwald, partidul nostru a pornit o luptă și mai intensă împotriva războiului și împotriva burgheziei în special, ceea ce din partea celei din urmă a avut drept consecință o persecutare crescândă a tovarășilor noștri”. Raportul enumera o serie de acțiuni muncitorești din anul 1915 care s-au soldat cu ciocniri între muncitori și armată, cu mulți răniți și arestați, precum și acțiunile din iunie 1916 de la Galați, când au fost uciși numeroși muncitori și peste 100 de răniți, din 13 decembrie 1918, când au fost asasinați 102 muncitori și altele.

După ce a arătat poziția Partidului socialist din România înaintea de unirea Transilvaniei cu restul țării, raportul s-a oprit la rolul partidelor social-democrate din Transilvania, Banat și Bucovina, care, contaminate de social-șovinism, au îngreuiat procesul de radicalizare a întregului Partid socialist din România. Aceste partide, crescute în spiritul austro-marxismului, au adus în mișcarea muncitorească din restul țării o mare doză de reformism. Întârzierea lămuririi membrilor organizațiilor partidului din Transilvania, Bucovina și Banat asupra renunțării la calea reformistă a fost prezentată de raport drept una din cauzele principale ale faptului că partidul socialist nu s-a afiliat la Internaționala Comunistă încă la începutul anului 1920.

Raportul arăta, în încheiere, asentiimentul partidului față de cele 21 de condiții pentru afiliere la Internaționala Comunistă ¹.

În ultimele ședințe s-au discutat răspunsurile cuprinse în raportul delegației și o serie de probleme privind măsurile a căror adoptare era necesară pentru crearea partidului comunist. Aceste măsuri erau cuprinse în șase puncte, cu care majoritatea delegaților — cinci din șase — s-au declarat de acord. Primul și al doilea punct se referea la adeziunea față de Internaționala Comunistă, față de tezele Internaționalei și față de cele 21 de condiții. Al treilea punct, care decurgea din cele anterioare, se referea la activitatea delegației după întoarcerea în țară, unde trebuia să acționeze pentru excluderea elementelor reformiste, oportuniste, din partid. Al patrulea punct, privea chestiuni ale legăturii partidului socialist cu Federația comunistă balcanică. Cel de-al cincilea punct cuprindea propuneri pentru alcătuirea unei conduceri capabile să asigure înfrângerea oportuniștilor. Ultimul punct, consacrat presei, sublinia necesitatea ca ziarul muncitoresc să fie transformat într-un organ de presă comunist ².

Un moment deosebit de important pentru delegația română l-a constituit întâlnirea cu Vladimir Ilici Lenin la 5 decembrie, pe care Alexandru Dobrogeanu a descris-o în felul următor: „Un om pe atunci voinic, deși nu prea înalt, cu trăsăturile și atitudinea caracteristică rușilor, viori, cu fața surizândă, toată numai bunătațe, cu vorba pornită din

¹ Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond. 1, dosar nr. 4, fi-le 46—48.

² *Ibidem*, dosar nr. 4, fond. 1, fila 36.

adinc de suflet, plin de vervă și gândire. Convorbirea cu un asemenea om decurge firesc, ca și cum ar fi alături de noi un vechi cunoscut...¹ În cadrul întâlnirii s-au discutat probleme de seamă privind strategia și tactica mișcării comuniste. La întrebarea pusă de Popovici, după părerea căruia concesiile legate de N.E.P., ar fi fost, chipurile, o părăsire a căii revoluționare, Lenin a răspuns cu un suris plin de îngăduință și de bunătate, arătând cât e de nejustă învinuirea de inconsecvență revoluționară adusă regimului sovietic. Lenin a explicat delegației române caracterul „concesiilor” al „compromisurilor”, care pot și trebuie să fie făcute dacă ele servesc cauzei comuniste. Lenin a expus o serie de aspecte din experiența revoluției ruse, a luptei proletariatului și țărănimii din Rusia, arătând că numai calea revoluției poate duce la salvarea maselor muncitoare din celelalte țări. V. I. Lenin, arătând delegației române ce este capabil să facă un popor eliberat din lanțurile robiei, a prezentat luminoasele perspective care se deschid poporului sovietic și, în mod concret, s-a oprit asupra planului de electrificare a Rusiei.

Urmările acestei prețioase întâlniri cu Lenin s-a resimțit în linia de conduită a majorității membrilor comitetului executiv al partidului socialist, în atitudinea lor intransigentă față de social-democrații de dreapta, în poziția diferențiată adoptată față de centriști. La întoarcerea în țară a delegației s-au organizat adunări ale secțiilor de partid, s-au prezentat rapoarte, s-au scris articole despre activitatea delegației române în Rusia.

La lucrările conferinței Consiliului General al partidului socialist și al sindicatelor din 30 ianuarie—3 februarie 1921, aripa de stînga a partidului socialist s-a prezentat mult consolidată și înarmată din punct de vedere ideologic pentru susținerea imediatei organizări a congresului de consacrare a afilierei la Internaționala a III-a.

La aceste lucrări s-a desfășurat o luptă deschisă între aripa stîngă și cea dreaptă din conducerea mișcării muncitorești. Votul a fost deosebit de concludent pentru înțelegerea orientării Consiliului general. El reflecta raportul de forțe dintre cele trei curente. Social-democrații de dreapta au intrunit 8 voturi, centriștii 12 voturi, iar comuniștii — 18 voturi². Era o înfringere evidentă a reformiștilor și o confirmare a pozițiilor cucerite de comuniști în mișcarea muncitorească. În partidul socialist, „grupurile comuniste cîștigă teren în favoarea afilierei la Internaționala Comunistă, reușind să înfrîngă tezele oportuniste și reformiste ale reprezentanților curentului socialist de dreapta și ai curentului centrist, revoluționar în vorbe și trădător în fapte”³.

Clarificarea survenită în cadrul conferinței Consiliului general, și după aceea, a creat un raport de forțe nou, predominant în favoarea

¹ „Socialismul”, nr. 9 din 27 ianuarie 1924.

² *Analele Institutului de istorie a partidului*, nr. 5 din 1960, pag. 87.

³ G. h. Gheorghiu-Dej, *Articole și cuvîntări*, E.S.P.L.P., 1956, ediția a IV-a pag. 367.

aripii de stînga din partid. Direcția principală a luptei comuniștilor pentru crearea partidului marxist-leninist a fost îndreptată, în conducere, împotriva centriștilor. Comuniștii romîni aveau o călăuză sigură în îndrumările concrete ale lui V. I. Lenin privind atitudinea care trebuia adoptată față de centriști în procesul de creare a partidelor comuniste pe plan internațional.

Demascînd pozițiile centriștilor, V. I. Lenin arăta că „...în vorbe ei se declară partizani ai dictaturii proletariatului și ai Puterii sovietice, dar în realitate continuă să se poarte ca și înainte, continuă să apere în rezoluțiile lor și să aplice în practică vechea politică de mici concesii față de social-șovinism, față de oportunism, față de democrația burgheză — politică de șovăieli, de lipsă de hotărîre, de eschivare, de tergiversări, de reticențe etc.“¹.

În România, centriștii, în numele apărării unității partidului (auto-intitulîndu-se unitari), încercau să împiedice curățirea partidului de elementele reformiste, pentru ca, împreună cu acestea, să-și impună prioritatea față de aripa stîngă. În momentul cînd partidul a fost eliberat de lădăria de dreapta, centriștii, pentru a nu fi scoși cu totul la periferia mișcării muncitorești, și-au declarat adevărul cu rezerve pentru afilierea la Internaționala a III-a.

Comuniștii din România s-au orientat după prețioasele indicații ale lui V. I. Lenin privind situația din partidele Internaționalei a II-a și au tras concluzii din criticile aduse de Lenin centriștilor din aceste partide. Discutarea în partid a celor 21 de condiții pentru afilierea la Internaționala Comunistă a constituit un prilej prețios pentru clarificarea membrilor de partid în ceea ce privește înțelegerea mobilului politicii centriștilor și atitudinea care trebuie adoptată față de aceștia.

În introducerea la condițiile de afiliere la Internaționala a III-a se arăta că în ultima vreme se adresau Internaționalei Comuniste tot mai multe partide și grupări care înainte făceau parte din Internaționala a II-a. În aceste împrejurări, arăta V. I. Lenin, „partidele și grupările intermediare ale „centrului“, văzînd situația complet disperată a Internaționalei a II-a, încearcă să se sprijine pe Internaționala Comunistă, care prinde din ce în ce mai mult puteri, sperînd în același timp însă să păstreze «autonomie», care să le dea posibilitatea să ducă vechea politică oportunistică «centristă»“².

Comuniștii din România au urmat îndrumările lui V. I. Lenin și indicațiile Internaționalei Comuniste în politica lor față de centriști, mai ales în acea etapă cînd social-democrații de dreapta ținteau să izoleze cît mai mult posibil aripa de stînga a partidului socialist. Desfășurînd cu consecvență lupta politică și ideologică împotriva centriștilor, căutînd să lămurească pe aceia dintre ei care, fiind cinstiți, aveau diferite confuzii, comuniștii au folosit existența centriștilor în partid și lupta dintre

¹ V. I. Lenin, *Opere*, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 346.

² *Ibidem*, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 187.

curențe pentru întărirea aripii stîngi a partidului socialist și pentru clarificarea în continuare a masei membrilor de partid.

Aripa revoluționară din partidul socialist arăta că nu este suficient a te declara pentru o serie de condiții ale Internaționalei Comuniste atîta timp cît nu dovedește un deplin atașament pentru toate prevederile Internaționalei și pînă nu rupi cu toate verigile care te țin prins de tradițiile reformiste¹. A admite principiile partidului de tip nou, și în primul rînd ideea diktaturii proletariatului, însemna, așa cum arăta V. I. Lenin, „ruptură hotărîtă, necruțătoare — și, mai ales, pe deplin conștientă, pe deplin consecvent aplicată — cu oportunismul, cu reformismul, cu inconsecvența, cu politica de eschivare a Internaționalei a II-a...”².

Un important pas înainte în ofensiva aripii stîngi a partidului socialist și a sindicatelor împotriva reformismului l-a constituit conferința grupurilor comuniste din martie 1921 de la Iași³.

Conferința s-a remarcat printr-o consecventă orientare leninistă în cele mai importante probleme care priveau crearea Partidului Comunist din România. Critica făcută de Lenin manifestărilor stîngiste pe plan internațional s-a reflectat în principala rezoluție a conferinței, care sublinia necesitatea întăririi activității legale a comuniștilor, activitate care trebuia să fie o cauză comună a întregului partid și „... să se manifeste ca o unitate în toate chestiunile care se pun în mișcarea socialistă”⁴. Au fost cu vehemență combătute teoriile anarhiste de descentralizare, arătîndu-se că numai un partid bazat pe centralismul democratic, cu o disciplină unică și o conducere fermă poate îndruma proletariatul pe calea revoluției.

„Cea mai energică critică centristilor de pe tribuna publică a sindicatelor și a partidului, ca și prin întreaga presă legală a țării”⁵ — stabilea conferința ca linie directoare a grupărilor comuniste.

În numele tuturor reprezentanților comuniști, rezoluția conferinței a consemnat asentimentul deplin pentru statutele și rezoluțiile celui de-al II-lea Congres al Internaționalei Comuniste și pentru cele 21 de condiții de afiliere.

Grupurile comuniste și-au intensificat activitatea de întărire a aripii stîngi a partidului socialist, de alegere a delegaților pentru congres și de pregătire a documentelor programatice ale congresului.

Documentele programatice prevăzute spre a fi dezbătute la ordinea de zi a congresului cuprindeau proiectul statutului partidului, proiectul programului agrar, proiectul de program în chestiunea națională.

¹ „Greva generală din România — 1920”, Editura politică, 1960, pag. 292.

² V. I. Lenin, *Opere*, vol. 30, E.S.P.L.P. 1956, pag. 349.

³ Arhiva Centrală a Institutului de istorie a partidului, fond. 96, dosar nr. 191, fila 144.

⁴ „Documente din istoria Partidului Comunist din România. 1917—1922” vol. I, pag. 304.

⁵ Arhiva centrală a Institutului de istorie a partidului, fond. 96, dosar nr. 202, fila 57.

În preambul, proiectul de statut preciza adeviziunea totală a partidului socialist comunist la ideile leniniste. Proiectul programului agrar cuprindea prețioasa idee leninistă a alianței clasei muncitoare cu țărănimea muncitoare, sub hegemonia clasei muncitoare, ca o condiție indispensabilă a cuceririi puterii și rezolvării problemei agrare. Proiectul de program privind problema națională arăta că aceasta trebuie privită în mod nemijlocit prin prisma problemei revoluției.

Cu toate limitele lor, legate și de tinerețea mișcării comuniste în România, aceste documente aveau o metă orientare leninistă îndeosebi în ce privește problemele hotărâtoare: învățătura leninistă despre partidul de tip nou, despre rolul de hegemon al clasei muncitoare, despre revoluție și dictatura proletariatului.

În ajunul congresului partidului, în acțiunile partidului socialist, în adunări publice muncitorești, la întrunirile sindicale, reprezentanți ai aripii stîngi țineau conferințe cu tot mai pronunțat caracter teoretic despre principiile fundamentale leniniste privind partidul de avangardă, strategia revoluției, alianța ș.a. Tribunalele nu mai erau exclusiv apanajul oratorilor de tip vechi, social-democrați și centriști care socoteau că dețin monopolul teoretic în mișcarea muncitorească. Articolele din presa muncitorească revoluționară reflectau de asemenea creșterea nivelului teoretic al gazetarilor comuniști, care se manifestau deosebit de combativi și înarmați cu învățătura leninistă. Dinamica întregului proces de clarificare politică, ideologică și organizatorică, etapele sale de încordată luptă între curenți, schimbările care au survenit în raportul de forțe din partid și sindicate, victoriile aripii stîngi, rolul grupurilor comuniste ca factor motor în cadrul partidului socialist, toate pot fi urmărite multilateral în coloanele presei muncitorești îndeosebi în ziarul „Socialismul”. Numeroase sînt articolele care prezintă principiile de bază leniniste, care reproduc teze ale lui V. I. Lenin, discursuri ale marelui conducător al revoluției ruse.

Învățătura leninistă a fost busola sigură a grupurilor comuniste în activitatea lor neobosită pentru consolidarea și lărgirea aripii stîngi din partid în vederea creării partidului comunist. Această învățătură nemuritoare a înarmat pe cei mai buni reprezentanți ai mișcării muncitorești din România în lupta împotriva reformismului și oportunismului. În principiile programatice care au fost supuse spre dezbateră de către primul Congres al P.C.R. se arăta că pentru atingerea scopului fundamental — construirea socialismului și comunismului — se impune a adopta principiile tactice elaborate de V. I. Lenin la Congresul al II-lea al Internaționalei Comuniste a ne afilia fără nici o condiție¹.

Aderarea la principiile fundamentale leniniste a mării majorități a partidului a dus la înfringerea reformiștilor, a social-democrați-

¹ „Socialismul” din 12 iulie 1921.

lor de dreapta. Astfel, crearea P.C.R. a constituit, așa cum sublinia tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej „...o victorie istorică a leninismului împotriva oportunismului și reformismului în mișcarea muncitorească din România“¹.

Vorbind la a 40-a aniversare a partidului despre orientarea tot mai hotărâtă a membrilor partidului socialist spre ideile marxism-leninismului, tovarășul Gheorghe Gheorghiu-Dej arăta că prin propria sa experiență clasa noastră muncitoare a verificat valoarea de neprețuit a învățămintelor lui Lenin că : „Numai partidul comunist, dacă el e într-adevăr avangarda clasei revoluționare... Numai un astfel de partid este în stare să conducă proletariatul în lupta cea mai necruțătoare, cea mai hotărâtă, în lupta finală împotriva tuturor forțelor capitalismului. Pe de altă parte, numai sub conducerea unui asemenea partid proletariatul e în stare să desfășoare asaltul său revoluționar în toată vigoarea lui...“².

¹ Gh. Gheorghiu-Dej. *Articole și cuvintări*, E.S.P.L.P., 1956, ediția a IV-a, pag. 368.

² V. I. Lenin, *Opere*, vol. 31, E.S.P.L.P. 1956, pag. 168—169.